

UN ENTERRO Y FUNERALS

COSTUMS VALLESANAS

Si be es cert que las ceremonias religiosas en tot temps y circunstancias han sigut, son y serán notables per la circunstancia y gravetat ab que 's verifican, hi há no obstant incidents que aumentan en gran manera aquesta gravetat ó millor dirém magestat que sòls en las cosas religiosas sab trobar un cor senzill y verdaderament cristiá.

En demostració d' aquesta veritat sigans permés ensaijar la descripció d' una escena de magestat severa é imponent, al menys per aquells que l' havem presenciada.

Altre idea nos mou á publicarla, tal es lo desitj de que quedi consignada per lo esdevenidor lo recort d' unas ceremonias que creyem dignas d' esser recordadas per nostres néts, com una proba de la religiositat de nostres dias, digna de ésser imitada per ells y fins per llur descendencia.

Ans d' comensar dita relació devem consignar, que luego de finat lo jove qual enterro motiva aquestas ratllas, lo vehí més immediat, feu avisar lo vehí segon y aquestos junt

ab lo Párroco preguntaren al cap de la familia la clase de funerals y enterro que volia, y lo nombre y habitació encara que llunyana dels parents que devian ser avisats. Sabuts aquestos extrems, la familia del mort quedá descarregada y lliure de tota altre gestió, quedant los sobre dits encarregats de practicar quantas diligencias fóssen necessarias.

Una persona d' aspecte venerable, un anciá de blanca cabellera envellida en lo exercici de son sagrat ministeri, la mateixa qu' un dia rebé en las fonts baptismals al agraciat nin que tant desitjat era per sos pares, vé ara precedit de la creu parroquial, y seguit d' una colla de joves, los més lluhits de la encontrada, per acompanyar á la sepultura á aquell agraciat nin, convertit ara en hermós, gallart, placent y pundonorós jóve, orgull de la familia, y esperança de sa casa.

Aquell venerable ministre del Santuari que havia vivificat ab la gracia baptismal aquell petit anyell, que havia sigut un dels mes estimats de son remat, no pogué entonar sens llagrimejar la salmodia funerària ab que la Religió reb lo cadáver de sos fills per conduhirlos al últim descans.

La professó fúnebre se posa en camí, obra la marxa la bisantina creu, segueixen los escolans ab ciris, lo Párroco y 'l cadáver portat per sis jóvens elegants, los més escullits del terme, y altres vuit lo acompayan ab atxas, y termenant lo acompanyament los vehíns, després los parents y amichs de la familia, segueixen las dónas entre ellas l' anciana Mare del difunt, que ab lo cor nafrat y 'ls ulls vessant amargas llágrimas, pas á pas anava acompanyant al millor sosteniment de sa vellesa, ja que pochs anys avans havia fet la mateixa via pera honrar los despulls mortals d' un espós que l' idolatrava. Era la segona volta que pujava aquell calvari acompanyant la prenda mes volguda de son cor.

A cada camí que troba, lo sacerdot entona un responsori, y lo acompanyament prega per lo difunt.

La comitiva funerària segueix axís sa vía per entre vinyas

y boscatge, produhint un efecte mágich, patetich, interesant; los raigs del sól débils encara illuminavan aquella escena que la soletat del lloch feya més majestuosa y sublime. Los aucells posats en lo brancatje d' espargidas oliveras devian extranyar lo pas d' aquella professó muda, que solzament á intervals deixava la silenci pera orar per lo finat.

En un d' aquestos moments s' apoderá de nostra pensa una idea que no podem menys de recordar. Mentres lo Párroco entonava lo responso y la preguera, los jóvens que portavan lo cadáver del amich, mudavan la posicio cambiant lo bras, de la mateixa manera que en los encadenats de certs balls cambiavan las mans ab las del amich viu, que jovial com ells, divertintse com ells, estrenyia las mans ardentas per la febra del ball, per la fruició de la gaubança; mes ara, en lloch d' aquellas mans plenas de vida, vigorisadas per una sanch poderosa y ardenta estrenyian unas mans de ferro, fredas com las del cadáver, testas com las del amich sens vida que portavan á la tomba. ¿No pensá may cap d' aquells jóvens que aquellas anellas de ferro clavadas en lo baul pera portarlo, eran las mans geladas del difunt que las hi allargava pera encaixar per última volta?

La silenci de la campinya deixava oir clara, sonora la grave y argentina veu de la campana que demanava als fidels una oració per lo difunt, una preguera per l' ánima d' aquell jóve, que havia termenat sa carrera als 23 anys, quan son vigor y robustesa li deixavan esperar una vida llarga, y sa desahogada posició uns dias plens de satisfaccio y de felicitat.

En l' iglesia trobáren preparat un tumul ó catafal; collocaren allí al amich. Lo altar major estava completament cubert de negre, solsament lo senyal de la redempció, la simbólica creu blanca se destacava del fóns obscur, com l' esperança se destaca á voltas de negres pressentiments.

Lo temple estava plé de fáels; los vuyts que deixá l' acompanyament, los ompliren los habitans dels contorns,

atrets á la cerimonia per las qualitats personals del difunt que li havian conquestat general estimació. ¡Pobre Genís! ¡era tan bondadós ab los vellets; tan carinyós ab los jóves!... Més d' una llágrima vejérem lliscar d' ulls juvenils descobrint secretas simpatías.....

Lo venerable pastor de la parroquia celebrá lo primer ofici que fou cantat á dos chors ab molta solemnitat presidint lo dol los dos vehins y duas vehinas més aproximadas. En lo ofertori la primera vehina entregá [al primer vehí una cistelleta ab algunas candelas encesas, aquest ho oferí al cantar lo sacerdot *Hostias et preces* y ho retorná á la vehina, advertint que aquest oferí primerament que 'ls sacerdots, y aquestos que lo segon vehí, seguint á aquest los parents y demés assistents al temple. La vehina al oferir primerament que las demés dónas, entregava un bocí de pá, en lloch del plat de candelas; com feyan tots los demés, y lo guardava ences, de la mateixa manera qu' una vestal devia guardar viu lo foch del santuari.

Seguiren altres tres oficis, en que s' observáren los mateixos estils, sóls que en lo segon y quart lo vehí segon cumplí la tarea del primer.

Acabats los oficis, mentres se cantavan las absoltas y un *Benedictus* ab tota solemnitat, altres sacerdots resavan absoltas á tots los circumstants que hú á hú nós anavam agenollant á son costat.

Conclusa la funció religiosa, al mitx del brandar de las campanas, fou devallat lo cadáver del catafal per sos companys y portat al cementiri, ahont l' esperava ab la porta oberta la tomba de la familia. Son pare, un oncle y un nin s' estenguéren un tant pera fer lloch al que venia á ferlos companyia.

La pesada llosa fou retornada, interposantse entre 'l difunt y sos amichs y parents, que sobre d' ella, no dubtem se agenollaran algunas voltas y pregarán per sa ánima.

La comitiva, silenciosa y commoguda retorná á la casa, seguint lo mateix camí de la vinguda.

Arribats á la casa se trobá en primer terme una molt llarga taula cuberta de blancas estoballas y plats negres gi-

rats als revés; los dos vehins prenguéren rentamans y tobollolas pera donar aygua als convidats; senyaláren los lloch respectius donant la preferencia als parents per rigurosa escala, prenent desd' aquell intant la presidencia que fins á las horas havian sabut molt bé representar.

Lo dinar fou abundant, pero trist, nos recordava lo dels antichs cristians. (1) Acabat se traguéren los restos y las estovallas, quedant dessota altres iguals á las primeras. Los vehins repartiren candelas per tots los convidats y luego un pá per cada hú: mentres se efectuava la distribució, lo Sr. Rector que acabava d' presentarse per aquesta cerimonia cantava lo salm.

Laudate Dominum omnes gentes: laudate eum omnes populi.

Quoniam confirmata at super nos misericordia ejus: et veritas Domini manet in æternum.

Se tancáren las portas y finestras, se encenguéren las candelas y dit senyor, donádas las gracias del dinar, entoná las absoltas y lo salm *miserere*, y com las candelas cremavan encara, feu una exortació molt arreglada á las circunstancias; ponderá lo molt que s'havia perdut ab la mort del jóve que motivava aquella reunió, parlá d' algunas de sas prendas personals, de sa religiositat, no titubejant en posarlo per espill á sos companys y demés jóvens allí reunits, acabant sa peroració ab la demanda d' una preguera per sa ánima. Resonavan encara en nostras orelas las paraulas del bon Pastor, quant s'anavan apagan las candelas y ab sa llum termenáren los funerals que 'ns haviam proposat descriure ab minuciositat per eterna recordança de tant lloables prácticas y costums.

La concurrencia s'aná resolent, portantsen quiscú lo pa beneyt per menjarlo ab la familia y pregar ensemps per lo descans etern del malhaurat Genís.

JOAQUIM SALARICH.

Plegamans 17 Octubre de 1879.

(1) Si algú vol saber lo significat y algun altre dato sobre lo dinar dels funerals, pot consultar la página 325 del *Castell de Sabassona, narració de costums de la Edat mitjana*, que 's ven en las llibrerías de Alvar Verdaguer y Eudal Puig.

UNA EXCURSIÓ AL MONTSENY

TRAVALL LLEGIT EN SESSIÓ DE LA ASSOCIACIÓ CATALANISTA D'
EXCURSIONS CIENTÍFICAS.

I.

Lo Montseny, montanya colossal, monstruós gegant de dos caps que s'estreba en la vall del Tordera, vigila las Guillerías, domina lo Vallés, la plana de Vich y la Selva, s'esfora en aguaytar lo curs sinuós del Congost y mostrant los cims nevats, envía cada hivern son halé de glas á Barcelona, fou, fá algun temps, l'objecte d'una de mas escursions en que m'acompanyaren los nostres dignes consocis Srs. Torras, Osona y García y dos amichs més que no forman part de la Associació.

Realisada ja la excursió, era just, y obligat encare més que just, que vos donguessem una idea de lo que val lo Montseny en lo concepte pintoreseh, únich per que hi haviam sigut atrets, puig no tan sols baix aquest punt de vista es de las montanyas més notables, y se 'm confiá aquest encárrech á mí, sens dubte per la predilecció que sento envers las bellesas y accidents naturals de la nostra terra, ja que no se 'm podía confiar per cap més altre motiu. L'acceptí y vaig á complirlo lo mellor que sápigam; mes abans vull fer una salvetat. Lo que tindré l'honor de llegirvos no es una memoria sabia que puga ilustrar á un auditori que ja ho es tant; ni la mena del assumpto, casi

purament recreatiu, s' hi presta, ni la meva capacitat hi arriba, ni pot, encare qu' aixó no fos, ferse un treball d' alguna importancia per resultat d' una excursió tan sobtada com la que efectuárem; es sols una relació de las impressions experimentadas en lo decurs d' aquella, y prou satisfet quedaré si, despres d' havervos molestat escoltantla, no trobeu malaguanyat lo temps qu' haureu d' esmersarhi.

II.

Cubrian encare las ombres lo llit del Besós; allargavan las sevas pel Vallés los turons altius de Moncada y de Montornés, ensenyant en los cims punxaguts la ossamenta trossejada dels antichs castells; las siluetas vaporosas del Sant Llorens del Munt y del Montserrat se perdian en Occident entre la boira matinal y tot just los raigs primers del sol pugnaban pera passar entre 'ls colls de las arrencleradas montanyas que vessan á Llevant, al peu del mar, llurs torrents y xaragalls, formant la hermosa carena qu' arrecera las blancas poblacions de la costa, quan nos ficárem en lo túnel de més amunt de Granollers, donant l' adeu á tot lo Vallés baix y despres als turons que vigilan lo curs del Mogent, ensenyorits pel castell de la Roca, pera entrar en la bella vall del Tordera.

A l' esquerra mostrabans' lo misteriós y amenassador Montseny sas duas agrupacions més elevadas y més ensá s' alsava lo tétrich plá de la Calma que permetia veure oberta la atrevida tallada del Coll de Sant Marsal.

A cada banda de la vía de ferro s' anavan desplegant encisadoras perspectives y enduts de la furia vertiginosa del tren, ab prou feynas teníam temps d' acudir de l' una á l' altra finestreta del vagó pera admirarlas, puig si d' una part nos cridavan l' atenció los rónechs y pintorescos pobles que s' abrigan al peu del Montseny, los fils de plata del Salt de Gualba que's veu com un llampech passant, la cima cómica del Turó de Montsoríu que s' aixeca sol al

mitj del plá, com un' illa al mitj del mar, ó las espadadas y alpinas Agudas, decantadas en actitut d' estimbarse, de l' altra 'ns atreyan las masías com castells y los capritxos foganers del Tordera besant los peus del enlairats turons del Montnegre.

Així, de sensació en sensació, arribárem á la estació de Breda. Havíam tingut per companys de viatge á un senyor y senyora francesos que 'ns donáren agradable conversació, prenguéren part en las nostras expansions, adquiríren algunas noticias de bellesas de la nostra terra, per ells no sospitadas tan sols, se suscriguéren al Album pintoresch monumental que publiquem, y emportantsen, sens dubte, un bon recort de nosaltres, com nosaltres d' ells, nos donáren son afectuós adeu, desitjantnos una bona expedició al Montseny, com nosaltres los desitjárem un bon viatge á la exposició de Paris que allavors s' estava celebrant.

A la estació de Breda estrenyíam la má al Sr. Clará, lo nostre amich, y delegat de la Associació, que 'ns esperava y que junt ab l' altre delegat Sr. Vergés, que trobárem en la vila, no 'ns deixáren un instant mentres durá la nostra estada en aquella població, obsequiantnos com en ells es ja costum; férem present al Casino de la Unió d' una vista del Cláustre del Monastir de S. Salvador, del que visitárem de nou las despallas, axí com la iglesia, que guarda la notable llosa sepulcral dels Cabreras y alguns antichs ornamentals sagrats, y llest ja tot pera empendre una excursió que no deixava d' esser atrevida, si 's té en compte l' espay de temps de que podíam disposar, comensárem lo nostre itinerari á las primeras horas de la tarde, itinerari que, pera no malgastar temps, teniam ja calculat ab precisió.

Tractavam de recorre lo Montseny per las més altas carenas y havíam contret ab nosaltres meteixos lo compromís de comparar la elevació de sos pichs mes enfilats. L' itinerari consistia, donchs, en pujar aquella tarde á la petita vall de Santa Fé y l' endemá veure la elevada carena que forman, á partir del coll de Santa Elena, lo Turó

Gros, lo del Coll sas Bassas, lo del Home y las Agudas, baixar al coll de Sant Marsal, que divideix las duas grans masses de la montanya, tornar á enfilarnos cap al coll Pregon fins á la Creu de Matagalls y baixar despres per Sant Segimon á dormir á Viladrau, pera guanyar lo tercer dia la plana de Vich á través de las Guillerías, visitant al pas lo Santuari de Puig l' Agulla. La jornada del dia segon havia d' esser dura, motiu que 'ns feu estalviar las forsas aquella tarde fent lo camí poch á poch y reposant sovintet.

Haviam desistit d' anar en matxos perquè tanta cavallería haguera destorbat y era inútil en molts dels escabrosos camins que volíam recorrer, además de que, apart de 7 ó 8 pessetas diarias que costa cada animal, se os afegeixen á la comitiva tants individus com caballerías, aixó si no n' hi há algun que tinga un noy pera enmenar, inconvenients de consideració pera l' excursionista, tant per la qüestió dels queviures com per la lleugeresa de la marxa.

Lo camí al eixir de Breda tira al N. O. vorejant la riera que porta 'l nom de la població y deixant sempre á la dreta lo turó y castell de Montsoriu, abans guayta amenassador de l' encontrada y are inofensiu fantasma qu' esporugueix á la gent sensilla del entorns; mes encare, pera nosaltres, recort dels temps gloriosos de la nostra historia, y particularment pera mon amich García y jo, recordansa falaguera d' una nit deliciosa, passada en companyía del senyor Mariezcurena, lo nostre consoci fotógrafo y d' un intrépit guía, en lo coll de Castellar, á l' ombra fantástica del castell projectada per la claror de la lluna, entorn d' una fumada llar, á la llum fumosa d' una teya y sentint contar ab la embadalidora senzillesa d' aquells habitants, llegendas y tradicions de la montanya. En lo coll de Castellar, qu' es l' únich punt per hont lo Montsoriu s' uneix ab las demes estribacions del Montseny y deixa d' estar del tot aislat, hi há una casa y en aqueixa casa haviam rebut hospitalitat la nit en que pel afany de traure una vista del famós castell ab destino á la nostra publicació, havent-

sens apagat lo sol darrera de las Agudas al cayent de la tarde, resolguérem no mourens d' allí fins á haber conseguit lo nostre propósit. Convensuts de que hauríam de dormir entre las inhospitalarias ruinas del castell, exposantnos á morir de fret, ja veyeu qu' era just recordarnos de la casa que 'ns recullí y 'ns doná foch, sopar y llit, per mes qu' aquest últim fos format de sachs de patatas.

Mes tornem al nostre camí, que si 'l dominador castell era digne de atenció, no ho era méns la esplendent su-reda que recorriám.

Habent deixat Breda, que tan sols s' eleva á uns 150 metres sobre lo nivell del mar, seguíam amunt tot planejant feya cosa de mitj' hora, quan descubríem entre 'l bosch las ruinas d' una torra anomenada *Can Pega*, també rodejadas de cuentos de bruixas y misteri, com lo castell, del que suposan fos una obra avansada. A poch, á poch, anavam ficantnos entre l' arbreda, sorprenentnos los variats quadros que ab riquesa de tons se 'ns presentavan al davant. Cubreixen allí las atapahidas ombres dels espesíssims fullatjes las socas sapadas, tortas y abigarradas de las alzinas; lluen al sol las brunyidas fullas; se confonen los matisos variats de la verdor; se barrejan las ufanas brancas, y pel fons de l' ubaga se sent trontollar lo remoreig del aigua enjogassada, mentres los rossinyols á milers responen ab deliri á aquella armonía indescriptible de la naturalesa. Aquí véyam un *suro* mitj partit ajegut dessobre de la riera com un pont, allá contempíavam una petita cascata, y l' oreig que petonejava lo remorós brancatje, se 'n enduya sovint de las nostras bocas las més ingénuas exclamacions de sorpresa.

Al davant nostre s' aixeca ja negrenca, tapant lo sol, la enasprada paret penyascosa de Sarrovira, que 'l Pich de Morou corona, com colós posat allí pera privarnos lo pas y qu' haurem d' escalar. Lo paisatge ferestegueja més á cada moment; las líneas van endurentse; los contrasts van essent violents; los accidents grandiosos. Lo Pich de Morou ensenya l' angulosa cresta per entremitj del brancatje

de robustos faigs y mentres la pendent del camí va fentse més y més sensible, lo curs de la riera de Breda, que' havem atravessat, se pert fondaladas y xaragalls amunt fins á trobar las fontetas d' hont naix.

Ben abiat deixém á la dreta lo camí de ferradura, prop d' una casa anomenada *Can Roig*, pertanyent al poble de Riells, que dista de Breda un' hora y está 350 metres d' elevació. ¹ Pujant per entre un bosch de sapats y frondosos castanyers arribem despres á una fresca font anomenada d' *En Jaume*, no lluny d' una casa coneguda per *Can Berenguer*, noms qu' á nosaltres catalanistas nos semblan reunits per certa atracció misteriosa, y per últim doném acces al pla de Saba, situat á 620 metres d' altura y á la distancia d' un' hora y mitja llarga de Breda.

Lo Plá de Saba es com un descans en la interminable y penosa pujada qu' enmena á la Vall de Santa Fé. Una casa al mitj d' una petita extensió de terra de conreu á feixas; lo N. O. y O. tapats per la estimbada roca del Pich de Morou, que vista desde aquest punt presenta un aspecte vagament montserratí, y tot lo demes al voltant un grandíós panorama, en que 's fá notar en primer terme la figura del Montsoriu presentada en sa longitut en forma de cono truncat y ensenyant tota la extensió de la fortalesa, desde la Torra de las Bruixas, obra que s' avansa sobre la vall d' Arbucias, fins á la altiva del Homenatje que vigila 'l Tordera. Tal es lo Plá de Saba.

Assedegats com anavam, á causa de la transpiració excitada per la marxa, al arribar á la casa demanárem aigua, que se 'ns oferí fresquíssima per una aixerida noya casada de poch y un vellet, son sogre, que vestía encare un dels trajos característichs de Catalunya: amples calsas de vellut blau de cel en forma de campana, arribant la cintura fins á dessota l' aixella, cos de camisa ab coll alt y molt ample, ahont amagava mitja cara y barretina vermella.

¹ Tots los datos d' alturas que donaré se deuen al nostre company D. Arthur Osona, que plé d'entusiasme per aquesta montanya l' ha recorreguda tota ab espay y ajudat d' instruments científichs. Constan en un opuscullet en forma de guía qu' ha publicat baix lo pseudónim de *Un propietari de Breda admirador del Montseny*.

Del plá de Saba fins á arribar al coll del Vent, que també s' anomena d' Alsinellas, es lo més pesat del camí, puig es qüestió de guanyar á forsa de pit la inmensa cortina de roca del Pich de Morou que s' alsa damunt dels nostres caps y envers la dreta, en posició vertical. Se vá rodejant á l' esquerra fins al coll de Font de Cors, per uns grahons de sauló, terreny magnífich pera ferhi una d' aqueixas vinyas catalanas que fructifican ab la suor del pagés per sava, si en aquellas alturas la temperatura no fos ja tan freda. Aquest coll dista un' hora curta del plá de Saba y está á 990 metres sobre 'l nivell del mar.

Un trosset més amunt se troba la font que dona nom al coll y més enllá, á 1100 metres d' alt, lo coll del Vent que vé ja planejant, dona entrada al vallet de Santa Fé.

Al arribar al coll de Font de Cors las boiras comensáren á voltarnos precipitantse per entremitj de las dentadas penyas del Morou y á mesura que 'ns elevavam anavan espessehintse més y més, privantnos de gosar del magnífich panorama sobre la vall del Tordera y lo Montnegre, que separa aqueixa vall de la costa, y sobre'l mar que en gran extensió s' ovira desd' allí; de manera que no vejérem res fins al coll del Vent, hont de tant en tant se 'ns mostravan los cims dels alts turons qu' arrencan del planet de Santa Fé, semblants á monstres flotants en una mar de fum.

La vall de Santa Fé es de lo més deliciós y pintoresch del Montseny. Prats de verdor eterna, extesos en suaus pendants á cada banda d' un platejat torrent per hont s' escorran los dolls de neu fosa de las fondaladas vehinas; camins que serpejan dessota d' arcadas de petits fatjos, d' espes fullatje, que teixeixen llurs branquillons y privant lo pas á la llum del sol, forman com una dolsa celistia dins dels frescos caminals; montanyas gegantinas al entorn, verdas, cendrosas y rosadas, quon no blancas de neu, unas macissas y colossals com lo Turó Gros, altrás angulosas y en forma de crestas com las Agudas y lo Morou, per quinas faldas campejan los robustos fatjos

centenaris y los abets, selvatjes pobladors dels bòscos pirenáichs y alpins; cinch ó sis casetas escampadas, última regió de la estada humana; y dominantho tot lo silenci magestuós de las montanyas en solemne armonia ab lo soroll de l' aygua y lo refilar dels aucells, forman un quadro sorprenent, que reuneix grandiositat y poesia, magestat y bellesa, delicadesa y selvatjisme.

Desde 'l coll del Vent s' arriba en mitj' hora curta al Santuari, qu' está situat á 1180 metres, ¹ per un camí plá y hermós atravessant moments avans d' arribarhi, per una palanca, lo riu que baixa dret al Gorch Negre y Salt de Gualba.

Aquesta vall no deu tenir en sa major extensió, de S. á N., més enllá d' un' hora, rodejantla á manera d' anfiteatre, desde 'l S. al N. E. la carena que vá del coll de Santa Elena fins á las Agudas. A l' E. s' alsa sol y ménos altiu lo Pich de Morou y més avall cap al camí d' Arbucias lo Turó del Coll de Té; lo primer á mitj' hora del Santuari y 1410 metres d' altura y lo segon á més d' un' hora y 1310 metres. Abdós disfrutan del magnífich panorama de la vall d' Arbucias veyent además lo primer l' Empurdá, la Selva y casi tota la vall de Tordera.

Per la collada que queda entre 'l Pich de Té y las Agudas, pujan los camins de la vall d' Arbucias, als que s' uneix lo de ferradura que nosaltres deixárem á can Roig de Riells y per entre 'l coll de Santa Elena y lo Morou los de la part de la vall de Tordera fins á Breda. Dos d' aquestos últims, que pujan de Palautordera y de Sant Celoni, son de carro, y es verament llastimós que previ l' arreglo del camí no s' haja establert pera 'ls excursionistas un servey d' una mala tartana. En altres paissos en que se sab donar á aquestos assumptos la importancia que 's mereixen, una associació com la nostra podria gestionar ab éxit á n' aquest fi, puig lo Montseny es tan interessant baix lo punt de vista pintoresch, per sos hermosos paisat-

¹ Poch més ó ménos la elevació del Pich de S. Geroni de Montserrat.

jes y extensos panoramas, com en lo concepte científich per sas ricas cristallisacions, per sa flora de tots los climas y per sa fauna; majorment are que s' han fet obras en lo santuari de Santa Fé, ahont hi haurá posada pera 30 ó 40 personas y menjar pera més de 100.

A pochos passos del santuari brolla una fresea font ab quina aygua 'ns regalárem una bona estona, fins que fosch ja tot per falta de dia y sobras de boira, nos recullírem al entorn de la taula que 'ns esperava, aprop de l'animada llar del hermitá.

Passaré per alt los esdeveniments d' aquella nit gens interessants pera aquest auditori, més ab quina relació 's podrián omplir bon número de quartillas d' interés cómic-dramátich; nit en que las armas que portavam vetllaren lo nostre son y en que hi hagué qui doná tot somiant provas d' estar al aguayt, y parlaré de la continuació del itinerari á la matinada següent.

III

A la nostra sortida de Santa Fé tot just clarejava una lieugera celistia y la boira del vespre avans encare s' arrossegava pels cims dels turons.

Essent tots bons caminadors y posátnoshi de fresch, resolguerem empendre una dressera que s' enfila de dret per davant de la meteixa porta de la hermita y deixar lo camí natural del coll de Santa Elena, que queda á l' esquerra, perquè allarga la caminada de més d' un' hora.

En tres quarts d' hora de fatigosa pujada donárem accés á la serra més amunt del coll de Montllubá que 'l Sr. Osona senyala en son itinerari á un' hora y mitja de Santa Fé, alt 1500 metres, y á poch després per camí planejant arribárem al coll del Ayre, 1560 metres, no podent gosar del bellíssim y extens panorama porque 'l vel inmens de la boira 'ns ho amagava tot.

Seguírem ascendint per la carena al voltant del plá de Santa Fé. Deixavam ja enrera, los boscos d' abets y ha-

víam arribat á la regió en que la vegetació no vol alsarse de terra y en que abunda aquella mena de molsudas herbas que comensan á senyalar lo domini de las neus. La temperatura no obstant distava d' esser la que comunment hi ha en aquellas alturas, per efecte d' un vent sumament xafagos de mitj jorn que reynava, lo que, junt ab la boira, feya l' admósfera molt pesanta. Lo termómetro marcava 11° R. Seguint las ondulacions de la carena arribárem en mitj' hora al Turó Gros, 1810 metres, y despres al de Coll sas Bassas, masses d' especte colossal.

Digne d' esser observada es la expressió gráfica que tenen molts dels noms que s' aplican als accidents de las montanyas. Així, tenim en aquesta los dels colls del Vent y del Ayre qu' expressan bé que son llochs combatuts per las ventadas, lo del Turó Gros que dona idea de son aspecte feixuch, lo de las Agudas que indica perfectament unas alturas angulosas y crestejadas, anomenadas també desde 'l coll de Sant Marsal Los Castelletes, perquè presentan una esgrahonada renglera de penyas, lo del Plá de la Calma, extensa soletat ahont sols la naturalesa domina en magestuós silenci y lo del Gorch Negre, ficat en una fondalada rodejada de singlaras y penyals de color fatídich.

Inutilment esperárem que s' esbargís la boira pera contemplar l' inmens panorama que d' allí dalt s' ovira, perquè aquesta seguía privántnosen ab desesperada insistencia. Sols á causa del imperi que sentíam dels elements y per lo que 'ns acusava l' agulla barométrica, coneixiam qu' estavam molt elevats; bé es veritat qu' en cambi de la contemplació del panorama que 'ns privava, nos feya gosar la boira d' un espectacle grandíós.

A cada moment, empesa per un vent impetuós, nos rodejava en grans glopadas, espessas y humidas, sens deixarnos mes horisó que las rocas qu' anavam trepitjant. Precipitantse despres cap á la vall de Santa Fé, que teníam á baix, damunt de la que 's gronxava per un bon espay, capdellavas' en flochs, que platejats per la vaga llum del

sol naixent, s' enlairavan arrebatats pel vent envers l' immensitat, formant com nevadas cordilleras. Era una escena magnífica.

Passat lo Turó del Coll sas Bassas, qu' está elevat de 1850 metres, á poch més d' un quart d' hora arribárem en lo Turó del Home á la altura de 1910 metres. ¹

Allavors comensá á esqueixarse l' espés vel y poguérem ja veure tota la vall del Tordera y lo riu que li dona nom describint una extensa S desde 'l coll de Sant Marsal fins al mar prop de Malgrat. Dessota de nosaltres véyam, faldajant la montanya, la cinta blanca del camí que vá de Viladrau á Sant Celoni; á Ponent lo feréstech y elevat Plá de la Calma y allá enllá lo Montalegre ó Sant Llorens y lo Montserrat confonentse en la calitja. Al N. O. se deixava veure de tant en tant lo pich monstruós del Matagalls ostentant la creu colossal, que s' ovirava en extrem diminuta á causa de la distancia, y als peus, mirant á Llevant, dominavam enterament la vall de Santa Fé, encare amagada á claps per la boira.

Es lo Turó del Home un pich que s' eleva de la massa general de la montanya en figura cónica, casi enterament regular. Son nom veritable es lo de Turó del Home-mort, eliminantse aquesta última paraula en gracia de la brevetat y potser també per repugnancia. Es un dels tres punts mes elevats del Montseny, essent los altres dos las Agudas y lo Pich de Matagalls, y van compartidas entre 'ls tres las opinions de sa major elevació. Nosaltres judicarem esser lo Turó del Home lo mes alt; no obstant, es lo que méns domina y son preferibles, en mon concepte los panoramas de las Agudas y del Matagalls.

Esperárem gran estona pera veure si s' aclarava més, mes no podent conseguirho baixárem del turó pera seguir, sempre per la carena, la via de las Agudas. Un dels nostres companys no volgué caminar més y deixárem qu' un

(1) Repetiré que 'm refereixo pera aquestos datos als publicats pel Sr. Osona. Tinch lo propósit de verificar sa exactitut á la primera ocasió y dech fer constar que algú creu que 'ls picis del Montseny passen de 2000 metres.

dels dos guías que portavam l'acompanyás y mentres ells baixavan pel camí de Sant Marsal, passant per la Font de Briansó y atravesant hermosos boscos d'abets y fatjos fins á n'aquell Santuari, ahont deviam reunirnos, nosaltres seguíam ab nou dalé per entre rocas y molsa lo camí que 'ns ofería la gegantina espinada de la montanya.

Al arribar á un collet ben aprop de las Agudas lo senyor Osona també 's veje obligat á deixarnos per causa de rodaments de cap produhits sens dubte per la atracció dels precipicis, y habentsen emportat l'altre guía quedárem los demes en aquellas alturas, més y més decidits á no parar fins á dalt de tot.

L'aspecte del camí es mes imponent á cada pas y vá mantenintse sempre á extraordinaria y creixent altura, motiu per lo que 's fá precis tenir lo cap molt segur lo que s'explica facilment si s'considera que 'l pas de la serra es molt estret, que á cada banda quedan las espadadas pendents que baixan de dret á la vall de Santa Fé per un costat y pel altre al Coll de Sant Marsal y que la naturalesa del terreno, compost de pedregam sense cohesió de cap mena, resultat de la descomposició de la roca, produhida per l'acció del gel y del sol, fá semblar en molts paratjes que cedint aquell á la pressió del peu há d'endursen rodolant costas avall al que 'l trepitja.

Mes las Agudas ab son aspecte selvatje nos atreyan y fascinavan.

De sobte 'ns deturárem sorpresos y vejérem ab poca tranquilitat que dos homens ab trajo del país s'estavan amagats darrera d'una roca per hont apuntavan los caps dels canons de las escopetas ó fusells. No sens un gran recel, porque 'ns recordavam de la passada nit, y la deliberació qu'era del cas, resolguérem acostárnoshi; mes abiat vejérem en sa franca fesonomía que res havíam de temer. Eran del poble de Montseny, qu'está situat al peu del Turó del Home, d'ahont havían sortit á fer una cassera de llops.

Corría pel Montseny una llopada que s'en enduya lo

bestiar de tota mena habent arribat á apoderarse fins d' algun vadell; mes ja darrerament son atreviment fou prou gran pera arrepassar una criatura de dins meteix d' una casa, fentla víctima de sa famolenca feresa. S' alsaren, donchs, los pobles dels entorns en sometent posant paradas per tota la montanya, á fí de veure si acabarian ab aquellas bestiotas, essent una d' aquestas paradas los dos homes ab qui 'ns haviam topat.

Nos féren gosar d' un espectacle feréstech y grandíós.

Ajupits y al aguayt darrera de las rocas, no deixant veure més que 'ls extrems de las armas preparadas, quiets y callats, sols responían de tant en tant al ressó d' unas veus llunyanas y extranyas, ab un crit prolongat y selvatge que més que de persona humana semblava l' udol d' una fera; crit que se sentía repetit per altrás y altrás de las paradas y ressonava en la immensitat y lo silenci de la montanya, com en nit tranquila ressonan los alertás dels centinellas d' una gran fortaleza, perdentse poch á poch en la distancia y revenint com un eco tardá.

Deixárem als cassadors y acabárem d' arribar á las Agudas qu' están á un' hora del Turó del Home y á 1905 metres d' altura. En altre ocasió poguí gosar del panorama, qu' es allí grandíós y bellíssim, mes en aquesta la boira qu' insistent s' arrossegava per las espadadas penyas nos en privava la major y la mellor part. Ni tan sols se veyá la vila d' Arbucias que cau allá dessota en direcció casi perpendicular, pintorescament posada al comensament de la regalada vall, y sols la de Santa Fé, també als nostres peus, encare que més elevada, feya alardes de sa bellesa, sas petitas casetas semblant gallinas de cresta vermella pasturant pel mitj de la verdor. A l' altre má, en una inmensa fondalada plena de soletat, de hont s' escorran las primeras aigüas que van al Tordera, se veyá entre 'ls dos colosos lo coll de Sant Marsal ab lo Santuari voltat d' unas pocas y miserables teuladas rojas y més enrera les alturas del plá de la Calma, destacantse sobre un horisó de montanyas emboiradas.

Las penyas que forman los pichs de las Agudas son d' una configuració selvatje en grau superlatiu; angulosas, de colors abigarrats, arrestelladas en desorde capritxós, penjadas y abocadas unas sobre un abisme espantós, extenentse altrás en forma de cresteria per una serra accidentada y tortuosa, impressionan fortament l' ánimo, puig en aquell incompresible laberinto de timbas, en aquells accidents grandiosos que os voltan, en aquell horisó infinit de mar y de montanyas que s' ovira, s' hi troba alguna cosa de misteriós y extraordinari; temerosos d' esser dominats per la vertiginosa atracció dels precipicis, tot just goseu á moure un pas ab tremolor, de por de perdreus en la immensitat d' aquell espay que dessobre, dessota y per tots costats se os obra. Més que posats en lo cim d' una montanya, vos sembla estar penjats del firmament.

Fou sens dubte tanta la atracció qu' en nosaltres exercíren aquellas timbas que creguérem possible, pera guanyar camí, lo despenjarnos per las penyas y baixar de dret á Sant Marsal. Un dels cassadors de llops volgué servirnos de guía fentnos precipitar perpendicularment per un camí, no de cabras, sino de feras, per hont arribárem á Sant Marsal estripats de roba, desencuadernats d' ossos y rendits de forsas. Las caygudas foren infinitas y moltas vegadas la sobtadíssima pendent, lliscosa com si fos ensabonada, obligantnos á treure forsas de la mateixa inercia, nos estalviá de caminar.

A Sant Marsal creguérem reposar, y sobre tot créyam trobarhi dinar. ¡Vana ilusió! Alló estava en las més lamentables condicions; gracias á haver comprat tot bromejant als cassadors de llops un llodrigó y á las pocas, molt pocas, provisions que portavam, poguérem organitzar un desgarnat repas, amenit, es veritat, ab la salsa d' haverhi lluhit, no 'ls nostres coneixements, sinó 'l nostre instint culinari. Planyemnos de que aquells montanyesos no entengan llur interés y de que la nostra terra estiga tan endarrerida en aquest punt. ¹

¹ Segons las últimas noticias que tinch de Sant Marsal en plé estiu sol haverhi alguns recursos més que en aquella ocasió.

Visitat depressa y correns, perque se 'ns feya tart, lo Santuari, qu' está plé d' objectes del culte en sa major part xavacans y ridículs y entre 'ls que 's conté un quadro al oli que representa á Sant Segimon rebent la caritat d' una comunitat de monjos que hi havia á Sant Marsal á quina fundació s' atribuheix esser la primera de Catalunya y que 's creu baixá després a fundar lo monastir de Breda, emprenguérem la ascenció al Pich de Matagalls.

III

A pochos passos de Sant Marsal s' alsa una creu de fusta damunt d' una llosa de pedra colocada en lo punt culminant del coll, hont se fá la partió de las ayguas. Es la divisoria dels bisbats de Barcelona, de Girona y de Vich. Los tres bisbes poden conversarhi sense sortirse de la respectiva jurisdicció. Al davant un poch á la dreta, devalla lo camí que vá á Viladrau y á l' esquerra, ficantse entre un espés bosch de faigs, s' enfila lo de Magatalls.

Aquell camí, plé de fullaraca en que las camas s' enfonavan fins al genoll, vá serpejant costosament fins al coll del Parany á un' hora de Sant Marsal y 1460 metres d' altura y es notable pera l' espessor de la arbreda y per alguns faigs gegantins que 's troban avans d' arribar al coll. Allí 's desplega ja un extens panorama y s' ovira Barcelona jayent al peu del Montjuich que s' avansa endins de la mar blava. Acabavam de donar accés á la serra.

Se segueix pujant, després, per unas comas cobertas de prat, fins al coll de Sas Portadoras á 1550 metres; mitj' hora de distancia. Allí torna á estarse entre 'l bosch. Una fondalada selvatje s' estimba á la dreta fins á la vall que separa 'l Montseny de las Guillerías, y en lo fons, per entre 'l brancatje potent dels faigs y dels abets, se veu la població de Viladrau, de la més pintoresca perspectiva.

Altres faigs colossals gegants de la vegetació, se presentan al pas, las sepadas socas fortament arreladas, com

si volguésen xuclar tota la sava de la montanya, y las brancaes multiplicadas y extesas com si volguésen abras-sar l' espay. Sembla que la naturalesa, al deixar las re-gions tébias y entrar en las glassadas, vol mostrarse en tota sa forsa y exuberanta magnificencia y per aixó pro-duheix aquestos boscos, magestuosos com temples sagrats ab columnas de socas y voltas de fullatje. Apoderas de l' esperit una emoció respetuosa que l' atrau á la concentra-ció, y sembla desentonat, pera turbar aquella calma so-lemne y magnificenta, tot remor que no sia l' armoniós del oreig entre las fullas.

Aquestos arbres centenaris son los que s' han salvat del afany desordenat de destrucció que s' apoderá dels propietaris dels pomposos boscos del Montseny. Arbres que no s' estremeixen quan senten retrunyir lo bram dels elemens al desencadenarse la tempestat per las faldas d' aquells enlayrats turons y s' extremiren, tal volta, als colps de la destrual que ressonavan més avall de la monta-nya y al sentir l' extrépit de las caygudas d' altres arbres tan colossals com ells, que costas avall s' estimbavan.

Esforsemos, senyors, en evitar la destrucció dels mag-nífichs boscos, tan poétichs com útils, tributem al arbres seculars la major veneració, que també ells son monu-ments respectables, y cada hú en sa esfera particular y tots plegats, procurem per llur conservació y augment, puig si aquestos desapareguessen del tot, com per desgracia semblan estarne amenassats, fins arribaría á cambiar la fe-sonomía característica de la nostra terra.

Al desembocar del gran bosch s' entra en lo Coll Pre-gon á 1640 metres d' altura y á mitj' hora del Coll de sas Portadoras.

Incomparable es la bellesa d' aquest coll, y apenas pot descriures. Una catifa del vert més brillant s' exten suau-ment ondulada y atravessada per las cintas blanquinosas d' alguns caminets, mentres fatjos que deixan creixer las brancaes á ran de terra forman com unas paneras de fullat-je y donan á aquell espay l' aspecte dels celebrats parchs

inglesos tan de moda avuy en dia. Mes allí lo jardiner es la naturalesa meteixa y sense 'l rebuscats efectes de combinacions de colorainas, s' hi troba la major riquesa en la simplicitat, sorprenent en gran manera los contrastes dels diferents matisos de la verdor ab lo color blanquinós dels caminets, lo blau del cel, y l'horisó de montanyas blaven-cas y foscas. Es donchs lo Coll Pregon notabilíssim y admirable. S' hi desplegan, ademes, dos magnífichs punts de vista. Lo de l' esquerra es lo meteix del Coll del Parany, mes ab major extensió, sobre 'l Tordera, Valles y plá de Barcelona, tancant la mar l' horisó. Lo de la dreta comensa desde la vall de Viladrau, que 's veu á 800 metres de fondaria per accidents á pich, tan pintoresca qu' un no 's cansa may de mirarla, y vá extenentse per las Guillerías y la vall del Ter cap als serrats d' Olot y als Pirineus.

La vegetació alta desapareix al arribar á un altre collet quin nom no conech be, mes que crech s' anomena Coll del Home-mort y tot trepitjant las herbas molsosas s' arriba en mitj hora, sempre pujant, á la Creu de Matagalls á 1900 metres d' elevació.

Un pilot de pedregam vos brinda á reposar; vos dona ombra la gegantesca creu y la terra de Catalunya vos ensenya sas montanyas, sas valls, sos rius, sas ciutats, vilas, pobles y masías, mentres la mar, ampla y blava, s' exten per la meytat del inmens horisó circular.

Aquesta es en mon concepte la mellor vista panorámica del Montseny, unicament destorbada en part á mitjorn per la gegantina muralla, convexa en sa extensió y casi vertical en sa elevació, que resguarda per ponent y tramontana la vall de Santa Fé y que té una altura, á contar desde 'l coll de Sant Marsal, de més de 700 metres, quina carena haviam recorregut á la matinada.

Domina enterament la provincia de Barcelona desde 'l Montserrat y la de Girona desde 'ls Pirineus, ab lo Valles, la Plana de Vich, la Selva, l' Empurdá y en gran part la vall del Tordera; la costa desde Montjuich fins al Cap de Creus, distingintse perfectament á simple vista las illas Medas que surten de las onadas y semblan com un gran

vaixell rodejat de petites embarcacions; per tot arreu s'alsan montanyes de formes capritxoses, com onas d'una mar borrascosa y embojida, coronadas algunas de castells ó d'hermitas, ab las vilas y ciutats blanquejant y com adormidas á llurs faldas y ab los cims amagats en las nuvoladas que 's gronxan pel horisó.

Ha de confessarse, no obstant, que la meteixa grandiositat d'aquesta vista tal volta perjudica la impressió general, ó qui sab si la magnitud de la massa del Matagalls com á punt de comparació, puig tot se veu diminut y com extés en un mapa. En aquest concepte es preferible lo panorama de las Agudas, que, diguemho així, mes aéreas, ofereixen un punt de vista de comparació mes violenta y contrastada, sense deixar de tenir la grandiositat que 'l de Matagalls si bé perdent alguna cosa en extensió.

Assaborida ja la espléndida vista, mentres 'ns aturdía la violenta ventada, que may falta allí dalt y á voltas no pot resistirse, descendírem suaument per deliciosos prats ahont vejerem pasturar bouadas numerosas, tenint á la ma esquerra los turons del Plá de la Calma, á la dreta las Guillerías y més aprop la vall de Viladrau espurnejada de casetas y clapejada de camps daurats ó verdosos boscos. Embadalintnos ab tan bellas perspectives no sentíam la fatiga de la caminada que portavam á coll, per altra part allaugerida y compensada are per la suavitat dels mollosos camins.

Poch á poch la baixada vá fentse més aspre pera ficarse entre espadats cingles.

De sobte, un quadro capritxós y que sembla efecte d'una falguera ilusió vé á omplirnos de sorpresa. Som á Sant Segimon. Una hermita anomenada Sant Miquel dels Barretons corona un gran penyal, colocada entremitj d'una confusió de puntas de roca que 'l rematan y tot al voltant, exceptuat lo esquifit espay qu' ocupa 'l camí, s'hi veu enfonsar una timba horrorosa que cau á plom damunt de las teuladas del antich monastir. ¹

¹ A son entorn venen alguns á ferhi alardes de serenitat donant la volta á la petita hermita agafats per las puntas y accidents que presenta la roca, atreviment que sols d'imaginarlo fá erisar los cabells.

Contrasta en aquesta penya d' una manera admirable lo color especial de la pedra cendrosa y esblanquehida ab los claps de vert y groch ab que la pinta una lleugera y arrapada molsa qu' en moltas parts la cobreix. Diriau qu' alló es una joguina de cartó pintada á grans bronjadas, ó millor, una d' aqueixas admirables decoracions de teatre que vistas d' aprop ensenyan rudament las llepadas del pinzell; mes al considerar qu' aquells efectes de color son obra de la naturalesa, se sorpren una vegada més l' ánimo davant de tan rica, de tan esplendent varietat.

S' enfonsa lo caminet, tot serpentejant, pel costat de la roca y per una mena de passadís dona luego entrada al que fou monastir de Sant Segimon.¹

Allí 's veu campejar sobre una porta un escut d' armas, emblema de la noblesa dels antichs habitants d' aquella casa enlassada per la tradició ab los reys de Borgonya. Avuy la destrucció s' ha rabejat en lo grandió casall y exceptuantne una petita part, encare visitada en aplech pels pobles vehins, tot lo demás vá enderrocantse poch á poch. ¡Trista condició de tots los monuments que guardan los recorts de nostra historia poetisats per la llegenda y la tradició!

Despedimnos ab pena del Santuari y de la cova hont feu penitencia Sant Segimon y tornem á empendre 'l camí que vá desfentse entre aquells singles. Poch més avall veyém la cascata del Oratori que despres de sa cayguda, ja remoreja á petits salts, ja 's deixa lliscar suaument pel fons del torrent capritxós.

Lo guía 'ns avisa que 'ns parém y s' en vá. Un moment despres quedárem aturdits per un gran tró y terratremol. Los turons que 'ns voltan sembla que's retopan y que van á caurens á sobre. Al tornar lo guía somrient nos fá saber que 'l susto era produhit per la descarga del seu fusell que la concavitat en que 'ns trobavam feu aumentar y ressonar d' una manera que causava espant.

¹ Estava tancat, puig sols l' obran en lo mes fort del estiu.

Admirárem més enllà un bosch grandió de castanyers gegantins y seculars coerectament arrenclarats y arribárem, per fi, á la hermita ó santuari de la Arola. Ja eram á la vall. Havíam acabat la tasta en lo meteix moment en que la vesprada extenia son vel.

Los ulls girats á la montanya se resistian á deixarla y 'l cor glatia d' emoció.

¡Adeu, Montseny! Montanya venerable, que guardas tants recorts y tantas bellesas; quan mirarém de lluny ta cabellera blanca, retallada sobre la blavor resplendent del cel puríssim de la nostra terra, sospirarém per asseurens altre colp en aqueix trono de neu y de rocam; quan al fondres la nevada á l' escalfor dels raigs del sol de cada primavera, la escamparás en fils de plata pels vessants del Tordera, del Besós y del Ter, tornarém á pujar assí dalt á escampar la nostra vista pel ample espay qu' oviras, seguint tos torrents y cascates mormoladoras; y d' any en any, quan l' hivernada de la vida haurá coronat de neu la nostra testa, com la teva, avivat l' amor á Catalunya, nostra estimada y bella pátria, per sa contemplació desde tas enlairadas mirandas, nos rendirem á la dalla de la mort, que també 's rendiren tos arbres seculars á la destrál, mes procurant deixar als nostres fills lo geni catalá, tan potent com tas immovibles penyas, tant altiu com tos alterosos pichs, tan pur com la neu de ta corona.

IV.

Despres dels accidents grandiosos y de las incomparables bellesas del Montseny, no 'ns oferí gran interés Viladrau, no obstant sa molt pintoresca situació y deliciosa riera. Atravessárem l' endemá dematí, montats en matxos, una bona part de las intrincadas Guillerías, ab una calor y una pols qu' ofegavan, efecte de la sequedat que fá algun temps afligeix al nostre país, y ferem alto á Puig l' agulla. Aquell Santuari no ofereix res al art, essent sols notable, apart de la devoció qu' inspira als vigatans per la bella

vista que disfruta sobre la Plana de Vich, cenyida per las cendrosas montanyas de la Guixa. Vèjérem la iglesia de Vilalleons, un dels numerosos monuments románichs de la encontrada, entre 'ls que 's distingeix la iglesia del poble de Santa Eugenia, que contemplárem de lluny ajudats de bonas ulleras de campanya; saludárem la antiga torra de Saladeuras y trotant desesperadament pera fugir de la calor, entrárem per últim á la ciutat de Vich, desde hont, á la tarde, lo camí de ferro 'ns enmená á través de la estreta gorja del Congost y després pel ample Vallés, fins á Barcelona.

ANTONI MASSÓ.

SOBRE L' MATRIMONI

No m' vingueu ab aquets matrimonis que quan no los fa la precaució d' uns pares que sols desitjan als promesos que rés los falti pera la vellesa, los proposa una tia que sempre ha dut afecte á la noya, ó bé plouhen del confés qu' aquesta sempre ha tingut. No: los primers forsosament deuhen ferse inaguantables quan lo passament de casa estiga sòta cambi, cosa fácil de succehir, y los demás no poden moures del apoyo d' altri pera trobarse en plena manifestació del amor, si es qu' aquest pot naixer d' una entrevista preparada, d' un parlament ab los pares ó d' una conveniencia proposada entre gent de bè.

Cap d' aquestas circumstancias s' adapta al mèu modo de pensar en est assumpto. Pera mi l' matrimoni deu esser conseqüencia natural d' un amor sempre seguit qu' arriba á n' éll pera traduhirse ab tota la sèva veritat.

L' amor deu naixer al foch d' una mirada, á l' impressió d' una estreta de má: en estos cassos pera res necessita cada una de las parts estudiar las condicions qu' en la contraria concórren. Perque aixó del festeig no es mes que la part ridícula del prólech matrimonial: las relacions entre promesos sempre son amistosas: la diplomácia no hi descobreix cap inconvenient; molt al contrari: lo qu'

avuy forma una esperansa demá es una obligació, y com lo prometatge entre gent com cal sempre deixa un desitg pera l' demá, ell porta l' matrimoni, sense que l' hagin impedit quatre anys de coneixers: quatre anys de pensarshi; quatre anys de prometre cada dia novas satisfaccions; tant es aixis que mentres no s' dóna un cas en que l' prometatge desfet s' hagi esbrabat d' altre modo que tornantse una trena, una dent ó bè un plech de cartas de paper rosat en que las paraulas: *eternamente, nadie más, la muerte* s' hi trovan tant sovint que quan un las llegeix li sembla trobarse en la mateixa ratlla sempre, jo sé de més de quatre matrimonis, quals parts s' estudiaren degudament avans de lligarse los seus corresponents anys, en que l' escombria hi ha jugat un paper molt elevat, y los llavis durant llargas temporadas han pujat dos pisos de farvalans: y es d' observar que en lo festeig si l' *may més* dit en una tarde de *spleen*, se traduheix per *hasta l' vespre*, y un rull se despren ab recansa del medalló; en lo matrimoni un *hasta despues* á vegadas tarda anys á passar, y si los cabells se tornan, bè sap Dèu qu' á voltas segueix un monyo sansé, demanat ab tota la finura d' un delicat esgarrapament.

Llavors, donchs, no 'm vingueu ab lo matrimoni que s' efectua sols per lo compliment d' una paraula, quan no ho es per lo d' un deber: jo vuy l' amor que naix ab llivertat: l' amor sense condicions ni conveniencias de familia.

Pero aquest amor, per lo mateix qu' es tot entussiasme, tot cor, necessita rodejarse de cosas que no fassin necessaria la intervenció del cap; de cosas que lluny d' entellarlo li donguin cada dia nou brill.

Del prometatge al matrimoni, no hi ha cap distancia, absolutament cap pas; pera los ulls del observador, qu' algunas vegadas es tafaner, té una sola variant y es que l' espressió del afecte traduhit per ridículas festas, y va l' terme *ridículas* pera los desenfeynats en qüestions amorosas, deixa de presentarse en públich, pera anar á refu-

giarse en son verdader lloch, allí hont lo demanan d' acort la moral y la puresa en la familia.

Tot está en lo talent dels dos pera que ell sia etern. Jo opino que no tothom ha nascut pera l' matrimoni: com no tothom ha nascut pera esser un sabi en la carrera qu' escullir vulga. Lo matrimoni deu compendres ab todas las sevas exigencias, que l' mateix son los sacrificis y perills més insuperables, que las escenas de noy, sempre agradables, ja en los albors de la juventut, ja en lo cayent de la vida. Y es aixís com la familia troba exemple en la soca, y es aixís com la bona educació y la moral més buscadas se forman.

Lo talent del marit deu emplearse en veure á la esposa sempre atractiva, amagantli sempre un nou goig que may trova per mes que l' passi cada dia; no deu buscar may la causa d' una sorpresa, ni deu preocuparse averiguant lo secret d' una festa, y per més qu' hagi descobert cert xiu-xiu ab la minyona al anar á plassa, y hagi sentit á contar ab cert misteri *sobres del plat del senyor*, ell deu esperar reservat l' hora del dinar y fé l' sorprés devant del menjar aquell que fa sas delicias, y qu' ha sigut pensat per l' egoisme d' una dona que fa colecció dels més satisfets petons.

Deu emplearlo també en l' *ignorancia* per càlcul, per propia conveniencia, pera fer etern l' amor de promés, de si l' onda de cabell que cau ab cert abandono sobre las sèllas naix del cap ó de la perruquería; si una flor posada sobre l' pit obeheix al desitg d' agradarli mes ó menos: la joventut ho justifica tot y diuhen que l' amor es sempre jove.

Ella en cambi deu ocultar al marit todas aquellas cosas que pugan treure la part poética del matrimoni: sempre elegant, dintre de la senzillesa, no s' ha d' olvidar que festeja: l' *tant se val* no deu sortir may de sos llavis, deu prodigar ben poch las festas: fins ferlas guar; pero permétrelas: una bona educació ensenyará á l' esposa que de tot puja mes l' desitg de possehirho que la satisfacció de

tenirho ja: y aixís los seus petons deuen ser á temps: de l' oportunitat d' ells, fins del lloch hont los deposita depen lo seu efecte. Tota ridiculesa produhida per un exès de confiança es imperdonable en lo matrimoni.

Lo marit may dissimulará á l' esposa l' haber trobat, per exemple, als peus del llit, uns sabatots gastats per mes que 'ls justifiqui l' haver fet dissapte: éll no ha vist, pero te dret á esperar, perque aixís ho vol l' ilusió indispensable en totas las qüestions d' amor, que los peus d' ella s' empresonan dintre la mes acabada botina, ó que presentan lo transparent de sas delicadas carns per entre la reixada mitja qu' ajusta l' enxarolada sabateta: tot tal com l' hi havian pintat...

No estich pels matrimonis que per esser tals ja 's creuen ab dret de despendres de totas aquellas cosas que precisament los han dut á terme: la poesia dintre la familia es lo caliu que manté sempre encés l' amor; no deu donchs prescindirse d' ella.

Perque aixís com jo no comprench al home que, jove com es, renya perque posin l' vi en fresch, ó troba per ximpleries l' ajustat vellut que fa resaltar mes y mes la blancó y rodonament del coll de sa esposa, ó s' complau en presentárseli arrebossat de mánegas y ensenyant uns elástichs cendrosos que li aguantan los pantalons fins assota l' aixella, mentres ab sa creu fan quatre bossas de l' esquena de sa camisa; tampoch l' sè trovar en la dona que s' complau més en usar termes com *l' de casa, aquell, en d' aixó*, tractantse del marit, ni té cap inconvenient en presentarse davant d' aquet ab faldillas de bayeta tan curtas com de vermell pujat.

L' estar per casa es digne d' estudi en lo matrimoni: l' marit no deu esser lo presoner de las parets que guardan sos mobles, pero deu trobar dintre d' ellas totas las condicions que li fassin agradable 'l víurehi: en una paraula convé á l' esposa, convé á la familia que 'l marit esclami sempre, ja s' trobi trepitjant las alfombras dels mès suntuosos salons, ja saborejant los menjars de la taula mes

esquisida: *en lloch com á casa*. Aquesta frase es moral y al óurela l' més desconegut, s' imagina en l' esposa del qui la pronuncia, á la dona entesa, la meytat amorosa, la mare sábia.

Una confessió mútua dels *pecats* de solters completa l' matrimoni, pero al ferla deuen abandonar-se tota mena d' exageracions. Ell no deu oblidar que per una condició existent en tots los cassos, may l' marit es lo primer en fer sonar en las orelles de s' enamorada la paraula *amor*: un estudi fins lleuger d' aquesta observació 'l portará á saber que dintre los fulls d' un *Amigo de las niñas*, ja s' hi troba un conato de resposta á un: *mi corazon arde en amor desde el momento etc.* Déu, donchs, procurar qu' en lo terreno de la realitat sian sas paraulas fillas de la veritat, ridículas á copia de repetidas, pesadas per las dificultats d' espresarlas y ditas per sílabas que separan un sospir profon ó una estudiada girada de coll, pero cregui qu' arribarán al cor de la muller com á triada eloqüencia, com armonía may sentida, si sempre desitjada. Ell en estas ocasions deu fer creure á sa muller que tot ho ha vist, que rés li raca, porque l' perill més gran l' ha vensut ab una rialla, aquet *domini de las passions*, qu' éll ne pot dir, son una garantia per l' esposa qu' hi veu un marit d' experiència, reposat, de seny.

Deu parlar de la sèva passada historia com qui parla de fets de l' altre mon: l' esposa deu fer com qui l' creu y aixis tots dos gosan d' iguals ventatjas.

En los fets aislats que l' marit descobreixi del temps passat d' ella es d' utilitat que s' cregui que sempre s' tracta del mateix cas, sino que cada hu tè l' sèu modo d' esplicarlo. En cambi ell deu prevenirla pera quan algú li parli exagerant, de certa *fulana*, ó *pendó* en llenguatge dels celos menos dominats, que per més que n' hi contin ella s' crega saberne molt mes: aixís no s' pert la popularitat del marit y aumenta extraordinariament la confiança que mereix a sa meytat.

No m' vingueu ab que món discurs despullat de tot

atractiu traspassa los límits que m' marcan las atencions qu' os mereixeu, pero, ¿qué voleu qu' os diga? Lo parlar aixís es sá y sobre tot lo defensar aquestos temas, quan jo era jovenot, fèu que moltes mares diguessen de mi *n' farém un bon marit* y aixó m' anima á esposáros las. Per altra part, tants anys de matrimoni me donan cert dret á tractar l' assumpto, y encara que mas teorías fillas d' un trobarmhi bé no tingan exit tindrán sempre l' valor d' esser esplicadas ab tota llealtat per un home d' esperiencia.

FRANCISCO MANEL PAU.

EN LA MORT

DEL JOVE É INSPIRAT POETA EN JOSEPH CAMP-SANGLES.

Lo nou himne que 'l Meder
Lentona are tant sovint
ressoná en ton cor de nin,
dut per la corrent del Ter;
no arribantne ben sencer
dintre la llar de tos pares,
tos tendres brassos alsares
al bon Deu que 'l bard inspira,
y tot puntejant la lira
tu mateix lo completares.

Y sol per estes riberes
trovares ressons perduts
y tos cants desconeguts
los guardaren les singlareres;
armonies enciseres
que arribaren á ciutat,
com lo flayre embalsamat
que refresca sos passeigs,
al sentí 'ls dolsos oreigs
vinguts de la soletat.

Somiars com los poetas
en alcansar *Impossibles*
que en cors, com lo teu sensibles,
mohuen tempestats desfetes;
penes, que com més secretes
fan més fonda la ferida,
per hont tant sols trova eixida
lo cant de angustia que aixeca

l' esprit, que al surtir, li reca
morir de sobres de vida.

Abatut y las, semblava
que tes forces desmayessen;
més, avans que s' acabessen
la patria les demanava;
y tost, t' accent s' inflamava
per recordarnos ses gestes,
tan glorioses, com ferestes;
gestes, que tu nos contares,
més que ab la llengua dels pares
ab la veu de les tempestes.

Lo crit que Vich aixecava
per ressucitar la terra,
va ser la senyal de guerra
que entengué la patria esclava:
quant ta lira 'l recordava,
quant ta veu lo repetía,
en nostres pits retentía
com si fossem á la plassa
á sentir morir la rassa
que ab en Bach morí aquell dia.

Altre jorn, més enradera
girares ta vista encesa,
y vegeres una presa
en les urpes d' una fera;
vegeres Cartago entera
com perjura y assessina
se gosava en la ruina
d' un poble ardit, com lo nostre;
y li enrogires lo rostre
ab la flama Saguntina,

Ta má encare que novella,
tant promte la lira empunya
ab l' accent de Catalunya,
ó ab la parla de Castella:
l' historia se 't descabdella
baix una bandera sola
que quant á ta veu s' arbola
junta ab amor de germana
la gran patria catalana
y la gran patria espanyola.

Rublert de sava cristiana
que 'ls roures y pins fa creixer,
quant se 'n han vingut á neixer

en los fondals de esta Plana,
sentires la sobirana
paraula que 'ls sers creá;
y, suspenent en ta má
l' encencer que aplaca l' ira,
sumissa acatá ta lira
la grandesa de *Jehová*

Vint y dos anys s' escolaren,
(com si diguessem un dia)
en que una sola armonía
los teus llavis murmuraren;
tos amichs la celebraren
quant arribá á ses orelles;
perque unes notes tan belles
en tant jovenívol cor,
feyan esperá' una flor,
digne de semblants poncelles.

Arreconat al escond
hont tos amichs te escoltavan,
dos glories te enlluernavan,
la del cel, y la del mon:
—que es lo primer ó 'l segon?—
digueres, xuclant la mel
que dava sabor de fel
á una ditxa transitoria;
y promte, entre gloria y gloria,
escullires la del cel.

Vich 13 Agost de 1879.

JOSEPH SERRA Y CAMPDELACREU.

SEMPREVIVA

OH corona de la mort,
de flors grogas t' han teixida!
y essent de la mort emblema
dus lo nom de *semprevivas*.

—
Cap aroma has escampat,
oh flor modesta y senzilla;
siga en planta ó arrencada
ton capoll may se mustía.

Semblas filla del dolor;
semblas l' indiferentisme;
semblas un cos sense ánima
que per 'questos mons camina.

L' home de símbol t' ha pres
de trists recorts mentres visca,
y formantne una corona
com penyora 't deposita.

No sou pas com altres flors
de la Natura las fillas,
sou llágrimas de la terra
que s' assecan mentres ixen.

Sou bonicas al esguart,
mes porteu la mort á dintre;
aroma tendror y sava
quan naixeu ja n' es fugida.

No os guardá lo cementir
respecte que mereixiau,
la vostra rica flor groga,
en negrosa ha convertida.

Una á una aneu cayent,
quedant sols penjada y trista
de la corona l' ossera
que es de fil-ferros teixida.

Lo cos se queda ab lo cos,
mes l' ánima qu' es divina
vers lo cel pel vent s' enlayra
en bolveta convertida.

—
No es corona de la mort
la de flors grogas teixida,
es sols de la recordansa,
per 'xó se 'n diu *semprevivas*.

ARTUR GALLARD.

24 Octubre 1879.

LA CANSÓ DEL FONÓGRAFO,

Premiada ab accéssit en lo IV Certamen del Col·legi Mercantil.

HEUSE aquí que jo, una estona,
vaig perdre l'enteniment;
vaig demaná una minyona
per casament.

Ab sos pares, allá 'hont viu,
vaig parlá y vaig dí 'l motiu;
y després que ja 'l vaig di,
deixo 'l fonógrafo allí;
me 'n vaig y 'l torno á buscar,
quan ja feya duas horas;
y allavoras,

en se' á casa 'l faig cantar.
¡Oh, quin invent! quina moda!
mentir de res éll no pot,
roda, fonógrafo, roda,
cóntam'ho tot.

—¿Y tú 'l vols?—Ja veurá, pare,
ja 'ls trent' anys tinch molt aprop;
si ab aquet no 'm caso are,
tanqui de cop.

Y'l quedar tia es molt trist;
es guapo...—Si: ja ho he vist;
pero es rich...?—Rich, mare, no.
Donchs es lletj, creume. es aixó,
lo qui no te capitals...

som á un temps...—Be; no comensi;
—Que no hi pensi;
la cuestió, noya, es de rals.—
—¿Ah, busca rals? m' acomoda,
jo també busco un bon dot;
roda fonógrafo, roda,
contam'ho tot.—

—¿Vosté es qui mes me trontolla!
¿no es guapet?... ¿no te bon cor?...
—¿Ne pots tirá un tros á l' olla!
—¿Ay del amor!
si 'l tinch d' escoltá á vosté,
per vestir sants quedaré;
ja 'm va fer perdre En Peret
que 'l volia mes que á aquet...
—Si! també era pobre.—¿Y jo?...
—Per 'xo mateix que no ets rica,
ets bonica...
y pots trová algun senyó.
—Ah! vol senyors? donchs la boda,
ja la farà ab un vellot;
roda, fonógrafo, roda,
cóntam'ho tot.—

—Me fa perdre las venturas
ab aquet genit tossut:
—¿Y aquells que 't feyan posturas.
qui 'ls ha perdut?
—En Peret, vosté:—¿Y 'l Ramon?
y 'l Mariano? y l' Anton?...
—Aquets no 'm van estimar!
—Ab tants anys de festejar,
la Pepa de tots ets tu.
—Per 'xo que á aquet no l' estimo;
y m' hi arrimo,
per tenirne un de segú.—
—Ah, no 'm te amor, ni una malla
y ha tingut mes d' un xicot...?
calla fonógrafo, calla,
ja ho dirás tot.

Me 'n vaig cap á casa seva
ab lo fonógrafo meu;
y avans que 'm digan—ja es teva—

¡fillets de Deu!
 Deixo 'l fonógrafo á punt
 de una taula allá al demunt,
 y ab calma jo 'ls dich després,
 com aquell que no sab res;
 —La resposta á buscar vinch
 de ma primera pregunta,
 perque, adjunta,
 ma resposta també 'us tinch;
 Ohiu l' invent de mes moda;
 mentir de res ell no pot;
 roda fonógrafo, roda,
 cóntalsho tot.—

Del fonógrafo, ells se 'n reyan;
 comensa á escarnir sas veus
 y á dir lo qu' ells tots sols deyan,
 ¡ah fillets meus!
 tots tres, assombrats del cas,
 van quedá ab un pam de nas;
 —¡Gracias Edison!—vaig dí;
 ells, tot era malehí;
 y en tant durava la pó
 quan ja estava leri leri
 d' un misteri
 que... acabava la cansó.

Ella 'l fonógrafo encalla
 y diu plorant ab singlot:
 —¡Calla fonógrafo, calla,
 no ho digas tot!—

JOSEPH VERDÚ.

BIBLIOGRAFÍA

ORDINACIONES Y BANS DEL COMPTAT D' EMPURIAS.—
MONOGRAFÍA PER ANDREU BALAGUER Y MERINO.

Si 'ls estudis arqueològichs de tota mena han de donar algun fruyt, lo fruyt que apeteix una noble ambició de saber, aprofundir y assentar las causas de las cosas, lo fonament de ellas, son orígen, son esser, sa certesa; ambició que es y tou de tots temps, pero que ho es avuy mes que may, ja que las investigacions de la filosofía y de l' intelligencia, las llums de la crítica, los experiments y també los escarments á una, per tot arreu avivan l' enginy de l' home, y devant de las grans necessitats morals y materials de nostra época obren espays inmensos que recorrer, poch ó mal explorats, esferas altíssimas ahont enlayrarse, abismes fondíssims ahont sumirse, en busca de la flor encantada de que 'ns parlan las llegendas orientals, aquella flor peregrina, aquella pedra preciosa, aquell mágich talisman que brilla ab tots los colors, que relluheix en las tenebras y descobre misteriosos secrets, la santa y augusta *Veritat!* Si dits estudis, repetim, han d' esser realment fructuosos, necessari es que 's fassin ab molt de tiento y pols, gran coneixement de causa, treball y constancia infatigables; no ab l' afany d' una estéril vanagloria, sino ab plena renuncia de sí mateix y l' heroisme de qui 's consagra á una vera y salvadora missió.

Prescindint del erro natural, que ho es del home com afirman los savis, hi ha mil altres erros fills de la malicia, del interés, de la tradició, de la llunyansa, del abús, de la torpesa, de la desidia y d' altres causas nascudas de la maldat dels uns y de la candidés dels altres, que han sembrat y sembran sens cessar gran confusió en lo mon ab perjudici més ó menys immediat de individuos ó de pobbles;

erros als quals atribuim las grans desgracias qu' en lloch de pau y jermadat se desplegan sobre la terra.

Una part d' erro naix de la historia, que envers d' esser un llibre clar hont los més ignorants logrian instruirse, porta tal mentida que canta 'l credo, mes com ho conta lo llibre, s' ha volgut y fet passar per veritat; y de aquí una nova font de erros que avuy en dia paguem molt cars aixís en política com en economía moral, costums y altres reguerons que de aquella font prenen curs.

No per ço tota la culpa es de l' historia ni dels qui l' han escrita: es tan difícil averiguar lo fet de cosas passadas, y d' entre las passadas las més antigas, que á quiscú nos esdevé jornalment equivocarnos ab la major bona fe del mon, adhuc en cosas propias y momentáneas: figuremnos qué será al tractar assumptos de molta antiguitat sobre memorias no sempre fiels y vestigis no sempre segurs!

Mans y peus de plom necessita certament qui 's vulla llensar á la averiguació de semblants secrets, y sobre molts estudis necessita ademés afició, geni natural, curiositat y eficacia incansables, un instint que casi 's pot dir de fura y de rata, y la abnegació franca y decidida que caracteriza al arqueólech.

Qué es la arqueología? La antiguitat per sí mateixa, un resto material de la sua existencia, l' eco de son sér; pero eco que á voltas retruny confós en los espays, vida voltada de despallas de mort, sér galvanisat que es precís desencantar com un amuleto ó endevinar com una Esfinje. Devant d' ella lo investigador se assenta y medita, ó trevalla y escorcolla; no conta 'l temps ni mesura 'ls jornals, ab tant que ajudat de la epigrafía, de la poleografía, de la etimología, de la archeografía, de la tecnologia y de moltas altrás nocions artísticas y científicas que deuen serli familiars, evoqui y analisi, comprobi y restituesca lo monument ó vestigi objecte de sos esforços fins á lograr reconstituir una veritat segura, que á son torn será basa ó comprobació d' altres veritats no menys laboriosament restablertas.

Aixís trevallen los investigadores de casta: aixís trevalla nostre bon amich N' Andreu Balaguer y Merino, que desde sos primers ensaigs, en que nos cap la fortuna de haberli ajudat un poch, doná bonas endressas de sa vocació en tal materia, venint ara á donarlas majors ab sa notable Monografía, acerca unas Ordinacions y bans del Compitat d' Empurias presentada en lo segon concurs filològich y literari de las llenguas románicas celebrat en Montpeller, per la qual obtingué lo distingit y merescut premi de medalla d' or.

Dits bans se conservan en un quadernet del arxiu municipal d' esta Ciutat en paper comú y lletra del temps, que nosaltres fórem los primers en descubrir y dels quals fins publicarem un extracte en la *Revista llatina-catalana*.

Com á mostra de las costums d' una época concretas á una deter-

minada localitat, rural per sa mena y de consegüent sensilla, ofereixen gran interés formant un quadro viu d' aquella histórica vila en la Edat mitjana, parecut á moltes altres del propi temps, enclosa la mateixa Barcelona, de qual passat podrian reunir-se memorias curiosíssimas, lo que tal volta empendrém algun dia, Deu ajudant, porque 's formia d' un período que es lo de la nostra infantesa social, ple de energia y carácter, revelador de molts secrets històrics y rasonador de variadas causas idiosincráticas de rassa y naturalesa que successivament se traduhiren en institucions y fets, prehuansas y malhuiransas, no fàcils d' explicar, ni avinents per deduhirne conseqüèncias, que encara 'ns interessan, sens una piena revelació dels dits secrets, causas y rahons.

Nostre amich no volgué empenyarse en semblant estudi que naturalment l' hauria portat molt enllá: en cambi ha notrit son treball de tan atinadas investigacions, ja històriques y geogràficas sobre lo casal y comptat d' Empurias, ja bibliogràficas y literarias en relació á las Ordinacions de que 's tracta, ja en fi paleogràficas y llengüísticas pera tot quant conduhia á aclarir ó confirmar sos orígens y analogías, acompanyanths ab gran copia de citas, comentaris y diplomátichs documents de proba, que la sobredita Monografia, es com hem dit una nova y palmaria demostració de las condicions de sagacitat, paciència y constancia que fan d' En Andreu Baiaguer un dels jovens més profitosos per aytals estudis, molt digne dels llors que ja té adquirits.

Per nostra part lo felicitam coralmènt, en lo dobble concepte de participador de igual afició, y de sincer y particular amich, que augurem molt be de son giny, si ab la mateixa perseverancia, sens violentar sa salut, delicada per desgracia, aprofita las moltes y bellas qualitats que té reunidas per son lluhiment.

JOSEPH PUIGGARI.

NOVAS

LA RENAIXENSA obra una subscripció pera socorrer las víctimas de la inundació de Murcia y demás encontradas d' Espanya. Preguém á tots aquells que llegeixen nostra revista vulgan contribuir á aquesta obra de verdadera germandat. Creuriam oféndrels si tractessem ab nostras paraulas de mourels á la caritat. Sols los dirém que 's reben donatius en aquesta administració tots los dias feyners desde las 10 á las 12 del mitjdia.

Las cantitats que 's recaudin s' entregarán immediatament al caixer encarregat de las demás recullidas per los periódichs d' aquesta ciutat.

Enviem un nou y entusiasta aplauso á N' Anton Fabrés, pensionat á Roma per nostra Diputació Provincial ab motiu de son últim cuadro venut y tramés ja per compte d' una casa de Filadelfia.

Los tres periódichs de Milan que dedican una secció de son cos á la crítica d' aquella obra, están acordes en pronosticar al jove Fabrés un gloriós porvenir.

Lo asunto del cuadro «un moro fent centinella devant la casa d' un personatge» es interpretat fidelment. Contemplant dita obra, sostenen los mentats periódichs, que quedan los espectadores admirats aixis per la combinació y lluhidesa del colorit com per la vritat del dibuix y á la repartició de la llum, cualitats que no son molts los que las posseheixen en un grau tant remarcable com nostre amich demostra en son darrer cuadro.

Diumenje tinguerem la satisfacció d'estrenyer la ma á nostre amich en Serra, altre dels catalans pensionats á Roma. Son viatge á Barcelona te per únich objecte procurar per lo restabliment de salut, bastant malmesa per las febras intermitents adquiridas en sa estancia á la Ciutat Eterna. Sembla que una volta restablert se proposa

trasladar son magnífich taller de Roma á París, ab l'intent de poder atendre á tots los encarrechs de compromís mes urgent.

Sentim la contrarietat d' en Enrich Serra, mes que mes, no ignorant que, gracias á son talent y á la simpatía que 's capta de tothom ab qui 's relaciona, tenia algunas obras emparauladas, cual execució potser tindrà que retrassar. Sabem que ha dut alguns dibuixos al llapis per encàrrech de «L' art,» important revista que veu la llum á París, y que conta per col·laboradors á tots los artistes que 's conquistan ab son ingeni una segura anomenada.

En lo Certámen que se celebrará per las próximas festas de Gerona han resultat premiadas las composicions següents:

Escut de la Provincia de Gerona d' or y plata.—No s' adjudicá.—Accéssit: «El Rey D Jaime de Aragon en la conquista de Mallorca.»

Premi d' una ploma de plata daurada.—«Ressenya histórico-descriptiva de la gloriosa imágen de Nuestra Señora del Mont.»

Brot de roure d' or.—No s' adjudicá.

Brot de llover de plata.—Desert.

Exemplar luxós del *Quixot*.—Desert.

Diploma de soci de mérit de la Económica gerundense.—No s' adjudicá.

Cuadro al oli.—Desert.

Copa de bronzo cisellada.—Desert.

Escribanía de ferro incrustada d' or y plata.—Desert.

Lliri de plata.—«La portada de Ripoll.»—Primer accéssit.—«Ruth.»—Segon accéssit.—«Soletat» lema: *lejos de mí* etc.—Tercer accéssit.—«Amor».—Quart accéssit.—«Lo lliri d' argent.»—Mencions honoríficas.—«Soletat» lema; *Ut andiam*, etc.—A Churruca.»

Viola de plata daurada.—«La Cruz.»—Primer accéssit.—«Idili.»—Segon accéssit.—«A la Verge.»—Tercer accéssit.—«Jesus als nins.»—Quart accéssit.—«La Virgen del consuelo.»—Mencions honoríficas.—«A Deu.»—«San Fructuoso.»

Gerro de bronze.—«Lepanto.»

Han format lo jurat calificador D. Celestí Pujol y Camps, D. Joseph Sagalés y Guixer, D. Joan B. Ferrer, D. Francisco de Paula Franquesa, y D. Francisco Vinyas.

La «Associació d' excursions catalana» ha obert un certámen baix las següents bases:

1.ª Se concedirá un premi consistent en una medalla d' or ab son nom, lo títol de soci honorari d' aquesta ASSOCIACIÓ y 25 exemplars de la obra premiada, al autor de la mellor *Monografía de la montanya de Montserrat*, baix tots sos punts de vista: topográfich, meteorológich, hidrológich, d' historia natural (fauna, flora, mineralogía, geología, paleontologia) histórich, prehistórich, artístich, pintoresch, etc., acompañada d' un ó mes panoramas y d' un mapa de la montanya, trassat ab curvas de nivell de 10 en 10 metros y líneas de relleu topográfich, á la escala máxima de $\frac{1}{25,000}$ y ab indicació de camins, alturas, distancias, etc. La monografía deurá esser escrita en catalá y tenir una extensió mínima equivalenta á 50 planas del *Butlletí de la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA* y máxima de 150. Será preferit lo treball que continga més datos nous y d' observació propia y que al mateix temps en son plan y en sa execució

mellor responga al propòsit que anima á la ASSOCIACIÓ, de popularisar lo coneixement de nostra terra y la afició á estudiarla.

2.ª La propietat de la obra premiada quedarà á favor de la ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA durant 2 anys á comptar desde la fetxa de sa publicació, que farà á sas expensas. Després de dit plasso, passarà á favor del autor mitjantsant las formalitats legals necessarias y ab condició de fer constar sempre en la portada de la obra lo nom de la ASSOCIACIÓ y la circumstancia d' haver sigut premiada y publicada per la mateixa.

3.ª Pera dit premi hi haurá un ó més accéssits, consistents en una medalla de bronze ab lo nom del autor que l' hagi obtingut.

4.ª Las obras que aspirin á dit premi deurán esser entregadas al infrascrit Secretari de l' ASSOCIACIÓ ó á qui l' substitubeixi en dit càrrech, avans lo dia 15 de Juliol del any 1880, de 8 á 10 del vespre, en la secretaría de l' ASSOCIACIÓ, instalada en lo *Fomento de la Produccion Española*, (Gegants, 4, primer.) Las obras se presentarán sens firma ni rúbrica de llurs autors, ni copiadas de sa ma, ni ab sobrescrit de sa lletra. Cada una portará un lema y anirá acompanyada d' un plech clos, ab lo mateix lema, dintre l' qual hi haurá lo nom y residencia del autor. Lo secretari donará rebut de totas las obras que se li entreguen y las no premiadas podrán esser retiradas oportunament, mitjantsant lo retorn del rebut.

Segons havem llegit en alguns diaris d' aquesta ciutat, dintre poch dias s' estrenará en un de nostres teatros, un drama catalá titolat *L' orfaneta catalana* que 's diu está basat en l' argument de la coneguda novela histórica de D. A. Bofarull «L' orfaneta de Menargues»

Felicitem á nostre company de redacció D. Joan Sardá per lo magnífich discurs que en defensa del catalanieme llegí en la sessió que doná al Sr. Cánovas l' Ateneo Barcelonés. Haventlo de publicar en un pròxim número recomanem sa lectura á nostres suscriptors.

Copiem de nostre colega lo *Diari catalá*:

«Lo conegut felibre Mr. Lluís Roumieux, que vivia á Nimes, ha trasladat son domicili á Montpeller. Ho fem públich pera que arrivi á coneixement dels numerosos amichs que te aquí á Barcelona.»

Ha arribat á aquesta ciutat, bastant millorat de la grave malaltía que l' obligá á ausentarsen, lo distingit advocat D. Gonzalo Serrallera, president dels Jochs Florals de Barcelona.

En lo Teatre Principal de Vilanova y Geltrú s' estrenará baix la direcció del reputat actor comich catalá En Gervasi Roca, una comedia catalana en un acte que ab lo titol de *Las cocas de Vilafranca*, ha escrit En Joseph Campamá fill de aquella vila.

Lo dia 15 del actual la «Associació d' excursions Catalana» celebrá la vetllada inaugural dels treballs de la societat durant l' actual any académich.

Comensá la sessió llegintse una resenya de tots los treballs que la

societat practicá en l' ultim any y despres lo senyor Fiter feu co-neixer un treball original sobre l' explorador del Africa lo nostre paisá D. Joaquim Gatell rebut ab molt agrado per lo numerós públich que omplia lo saló. Aquet treball desde 'l vinent número lo publicarem en la RENAIXENSA. Se passá despres á la lectura de las bases del certámen obert per aquella societat y del dictámen del jurat sobre l' únich treball presentat que obtingué 'l premi. Obert lo plech resultá ser autor del mateix D. Salvador Sanpere y Miquel. Aquest notable treball sobre toponomástica catalana s' imprimirá aviat á compte de la «Associació de excursions Catalana.» En aquesta agradable vetllada se llegiren poesías dels senyors Alsina, Gallard, Guimerá, Franquesa y Gras. Doná las gracias en un correcte discurs lo president de la Societat Sr. Arabía y Solanas. Pera la festa s' havia adornat lo local ab riquesa y gust, vejentse en uns magnífichs tarjetons los noms dels excursionistas catalans senyors Parcerisa y Gatell.

Moltas entradas creyem que proporcionarà al Teatre Catalá lo drama de D. Joaquim Riera y Bertran, *De mort á vida* estrenat la nit del dimars últim. Per avuy sols direm que l' obra fou molt ben acullida per lo numerós y triat públich que umplia aquell teatre, com en totas las nits d' estreno. L' autor fou cridat á las taulas al finalisar ló primer y tercer acte y per tres vegadas consecutivas al finalisar lo segon. També foren molt aplaudits los actors. Tots esti-gueren bé en sos papers, sobre tot si 's te en compte que era una primera representació. Lo Sr. Soler que caracterisá 'l paper mes important de l' obra, demostrá bonas cualitats pera 'l drama. Desit-jem veurel en obras consecutivas per lo camí que novament ha emprés y que creyem li ha de proporcionar molts llores.

Lo popular periódich *Lo Nunci* ha obtingut lo permís pera ocupar-se de política, y fa ja tres setmanas que se 'n ocupa.

Sabem que l' «Associació d' excursions catalana» está preparant l' acostumada vetllada necrológica en honor dels catalanistas morts durant l' any, y que promet esser tan interessant, com la celebrada l' any anterior per la mateixa corporació.

Aquests dias ha estat exposat en la botiga de objectes d' art, que lo Sr. Vidal te establerta en lo passatge del Credit, un bonich quadro al oli del reputat pintor y dibuixant Sr. Pellicer. Se titula aquest *Lo Temps* y es notable per sa perspectiva, colorit y sentiment.

Lo premi de música, consistent en una *lira de plata y or* oferta en lo certámen de la Academia Bibliográfico-Mariana de Lleyda, l' ha guanyat lo jove compositor D. Francisco Laporta.

S' han presentat al govern de la provincia de Valencia, dos exemplars de cada una de las duas obras valencianas novas, titoladas «Pare y Caballer» y «Gajes del ofissi,» á fi de que 's remiteixin al censor d' obras dramáticas, y previa sa aprobació puguin representarse en los teatros del regne.

En la nit del diumenje dia 26, se celebrá en la societat «Progrés Literari» una vetllada literaria dedicada «A la memoria del il·lustre philosoph en Jaume Balmes.»

Lo Sr. Cuspinera ha compost la lletra y música de un coro á veus solas titolat «La cusidora», que ha sigut adquirit per lo industrial senyor Domenech (fabricant de máquines de cusir) que 'l vol regalar á totas las societats corals de Catalunya.

La societat valenciana *Lo Rat-Penat* está organisant una funció dramática en un dels teatros de Valencia, pera contribuir per sa part al socorro dels desgraciats fills de Murcia.

Avuy se inaugura en la Barceloneta una societat humorística-creativa catalanista, titolada *Lo Llorer*.

D. Lluís Cabello é Ibañez s' ha servit remetrens un exemplar de sa memoria *La vérité sur le phylloxéra vastatrix* que ha presentat al Congrès celebrat en Montpeller per la *Associació francesa d'avenços de la Ciència*.

Dada la importancia del tema, sobre tot are que tan terrible plaga ha invadit nostre pais creyem inútil recomenar la adquisició d' aquet folleto.

En la inauguració del *Ateneo* de Tarrassa lo entussiasta D. Joaquim Marinello ha pronunciat en nostre idioma un discurs que cautivá per llarga estona la atenció dels oyents per la bellesa del llenguatge y 'l tema tractat.

Felicitem á dit senyor per haver romput ab la tradició encare general de parlar en castellá en los Ateneos de Catalunya quan es hora de que nostre idioma torni á recobrar en dits centros lo lloch que li pertany.

Aixís hi guanyaria la llengua catalana y casi sempre també la castellana.

Han sigut nombrats pera la Junta directiva de la *Protecció literaria* D. Narcís Oller, D. Francisco Manel Pau y D. Cessar August Torras.

SUMARI

JOAQUIM SALARICH.	Un enterro y funerals.	245
ANTONI MASSÓ.. . . .	Una excursió al Montseny.	250
FRANCISCO MANEL PAU.. . . .	Sobre l' matrimoni.	271
JOSEPH SERRA Y CAMPDELA- CREU.	En la mort del jove é inspirat poeta En Joseph Camp-San- gles.	277
ARTUR GALLARD.. . . .	Sempreviva.	280
JOSEPH VERDÚ.. . . .	La cansó del fonógrafo.	282
JOSEPH PUIGGARÍ.. . . .	Bibliografía.	285
	Novas.	288